

«ТАСДИҚ МЕКУНАМ»

Ректори Донишгоҳи миллии Тоҷикистон,
доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор
Хушвахтзода Қ.Х.

«01» 09 соли 2023

ХУЛОСАИ

Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

Диссертатсия дар мавзӯи «Татбиқи меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар қисми умумии қонунгузорию ҷиноятии Тоҷикистон» дар кафедраи ҳуқуқи ҷиноятӣ ва муқовимат бо коррупсияи факултети ҳуқуқшиносии ДМТ ба иҷро расидааст.

Дар давраи омодагии диссертатсия Камолов Хуршедулло Субҳонкулович ассистент унвонҷӯи кафедраи ҳуқуқи ҷиноятӣ ва муқовимат бо коррупсияи факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ба ҳисоб мерафт.

Камолов Хуршедулло Субҳонкулович соли 2014 ба факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон дохил гардида, соли 2019 опро аз рӯйи ихтисоси «ҳуқуқшиносии байналхалқӣ» хатм намудааст.

Шаҳодатнома оид ба супоридани имтиҳонҳои номзади санаи 20 юни соли 2023, таҳти №96 дода шудааст.

Роҳбари илмӣ: Сафарзода Анвар Исломо доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, профессори кафедраи ҳуқуқи ҷиноятӣ ва муқовимат бо коррупсияи факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон.

Дар натиҷаи муҳокимаи диссертатсия хулосаи зерин қабул шудааст:

Мубрамии мавзӯи (предмет) таҳқиқот. Бояд зикр кард, ки раванди ҷаҳонишавӣ ва рушди муносибатҳои ҳуқуқии байнидавлатӣ талаб менамояд, ки дар марҳилаи муосири инкишофи ҳуқуқи байналмилалӣ бештари муносибатҳое, ки дар ибтидо мавзӯи танзими ҳуқуқи

дохилидавлатиро ташкил медоданд, аз тарафи ҳуқуқи байналмилалӣ ба танзим дароварда шаванд. Ҳуқуқи байналмилалӣ ва дохилидавлатӣ муносибатҳои соҳаи танзими мавзуи муштаракро ба танзим дароварда, дар ин самт, фаълоне ҳамкорӣ менамоянд. Зимнан, механизми иртиботи онҳо асосан дар доираи ҳуқуқи миллӣ муайян карда мешавад. Аз ташкили дахлдори ин механизм ноил гардидани мақсадҳои танзими ҳуқуқи байналмилалӣ ва миллии муносибатҳои ҷамъиятӣ, ки ба объекти ҳардуи низоми ҳуқуқӣ мансуб мебошанд, вобастагӣ дорад. Андешаҳои илман асоснок дар хусуси табиат ва шаклҳои ҳамкориҳои ҳуқуқи байналмилалӣ ва миллӣ дар бештари мавридҳо асоси муайян намудани воситаҳо ва тарзҳои амалисозии меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар ҳудуди давлат, ташаккули механизми ҳуқуқӣ-миллии таъмини амалисозии меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалиро ташкил медиҳанд. Ҳангоми омодамоии лоиҳаҳои қонунҳои дахлдор маҳз чунин андешаҳои илми асоснок ба роҳбарӣ гирифта мешаванд.

Бояд қайд намуд, ки татбиқи меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар қонунгузориҳои ҷинойтӣ яке аз проблемаҳои мураккаби ҳуқуқи дохилидавлатӣ ба ҳисоб меравад. Дар робита ба ин, бояд мавқеи меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар низоми ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистон, инчунин, ҳудуди татбиқи онҳо дар ҳуқуқи ҷинойтии Тоҷикистон ва таносуби онҳо ҳангоми танзими муштаракӣ муносибатҳои, ки ба объекти ҳуқуқи ҷинойтӣ мансуб мебошанд, муайян карда шавад.

Гарчанде ки баъзе ҷанбаҳои ин масъала дар қорҳои илми олимони ватанӣ ва хориҷӣ мавриди таҳқиқ қарор гирифтаанд, вале ҳанӯз ҳам қисме аз онҳо ба таҳқиқоти минбаъда ниёз доранд. Дар адабиёти ҳуқуқӣ ҳанӯз ҳам табиати ҳуқуқи баъзе институтҳо, ки меъёрҳои онҳо дар заминаи ҳуқуқи байналмилалӣ ташаккул ёфтаанд, нодуруст тавзеҳ дода мешаванд ва бо назарияи муосири ҳуқуқи байналмилалӣ муҳолифат менамоянд. Дар ин маврид, асосан, дарки категорияҳои

худичрошавандагӣ ва худичронашавандагии меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар соҳаи ҳуқуқи ҷиноятӣ мушкил мебошад. Масъалаҳои амали бевоситаи меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалии хусусияти ҳуқуқи ҷиноятӣ дошта, таносуби ҳуқуқи ҷиноятӣ байналмилалӣ ва миллӣ ва монанди инҳо ба таври мухталиф ҳал карда мешаванд. Бахусус, масъалаи мавқеи ҳуқуқи санадҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар низоми қонунгузори миллӣ ва бартарияти меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ нисбат ба меъёрҳои ҳуқуқи дохилидавлатӣ аз ҷумлаи масоили баҳсбарангез буда, дар атрофи онҳо муқаррароти қонунгузорӣ ба таври мухталиф тавзеҳ дода мешавад.

Бо назардошти гуфтаҳои боло, таҳлили амиқи назариявии татбиқи (имплементатсия) меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар ҳуқуқи ҷиноятӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон барои қоркарду таҳияи тавсияҳои асоснок ҷихати тақмили механизми таъмини ҳуқуқи ҷиноятӣ дохилидавлатии амалисозии меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ мусоидат менамояд.

Робитаи таҳқиқот бо барномаҳо (лоиҳаҳо) ва мавзӯҳои илмӣ. Диссертатсия дар доираи барномаи дурнамои қорҳои илмӣ-таҳқиқотии кафедраи ҳуқуқи ҷиноятӣ ва муқовимат бо қоррупсия, ки ба мавзӯи «Масъалаҳои муҳими назариявӣ ва амалии қонунгузори ҷиноятӣ ва иҷрои ҷазои ҷиноятӣ (барои солҳои 2021-2025)» бахшида шудааст, омода гардидааст.

Мақсади таҳқиқот. Мақсади таҳқиқот таҳлили маҷмуии масъалаҳои мавқеъ ва аҳаммияти меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар низоми ҳуқуқи Тоҷикистон, таносуб ва ҳамқории меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ ва дохилидавлатӣ, татбиқи меъёрҳои алоҳидаи ҳуқуқи байналмилалӣ дар Қисми умумии қонунгузори ҷиноятӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон, инчунин, таҳия ва пешниҳод намудани тавсияҳои илмӣ доир ба тақмили меъёрҳои ҳуқуқи миллӣ бо мақсади амалисозии самараноки муқаррароти санадҳои ҳуқуқи байналмилалии эътирофнамудаи Тоҷикистон мебошад.

Вазифаҳои таҳқиқот. Дар робита ба мақсади таҳқиқот, ҳамзамон доираи муайяни вазифаҳо низ муқаррар шудаанд, ки ҳалли назариявӣ ва амалии онҳо мазмуну муҳтавои таҳқиқоти диссертатсионии мазкурро ташкил медиҳанд:

- таҳлил намудани муқаррароти қонунгузори миллӣ ва амалияи ҳуқуқтатбиқнамоӣ ҷиҳати муайян кардани мавқеи меъёрҳо ва принципҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар низоми ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистон;

- муайян намудани аҳаммияти меъёрҳо ва принципҳои ҳуқуқи ҷиноятӣ байналмилалӣ барои инкишофи ҳуқуқи ҷиноятӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон;

- таҳлил ва баррасӣ намудани асосҳои назариявӣ ва меъёрӣ-ҳуқуқи таносуби ҳуқуқи байналмилалӣ ва дохилидавлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон;

- таҳлил ва муайян намудани татбиқи меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар вазифа ва принципҳои қонунгузори ҷиноятӣ;

- таҳлили татбиқи меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар меъёрҳои Қисми умумии қонуни ҷиноятӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба амали қонуни ҷиноятӣ дар замон ва макон;

- муайян намудани татбиқи меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар меъёрҳои дигари Қисми умумии қонуни ҷиноятӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон;

- коркард ва таҳия намудани пешниҳодҳои дахлдор оид ба татбиқи меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар Қисми умумии қонунгузори ҷиноятӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Объекти таҳқиқоти диссертатсионӣ. Объекти таҳқиқотро масоили мубрами татбиқи меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар Қисми умумии қонунгузори ҷиноятӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон ташкил медиҳад.

Мавзуи (предмет) таҳқиқоти диссертациониро меъёрҳои қонунгузори амалкунанда (конститутсионӣ, ҷиноятӣ, муҳофизатӣ ва ҷиноятӣ), санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ, ки объекти танзими меъёрҳои онҳо ба объекти танзими меъёрҳои Қисми умумии қонунгузори ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон мувофиқ аст, инчунин, меъёрҳои қонунгузори ҷиноятии хориҷӣ ва қарорҳои Пленуми Суди Олии ҚТ вобаста ба масъалаҳои матраҳшаванда, ҳамзамон, нашриёти илмӣ (таҳқиқотҳои диссертационӣ, монографияҳо, адабиёти таълимӣ ва ғ.и.), ки ба масъалаҳои таҳлилшаванда алоқаманд мебошанд, дар бар мегирад.

Навгони илмӣ таҳқиқоти диссертационӣ дар он ифода меёбад, ки дар илми ҳуқуқи ҷиноятии Тоҷикистон ягона таҳқиқоти илмӣ мебошад, ки дар асоси қонунгузори амалкунанда анҷом ёфта, бевосита ба татбиқи меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар Қисми умумии қонунгузори ҷиноятӣ бахшида шудааст. Таҳлилу мулоҳиза ва хулосабарорӣ атрофи андешаҳои олимони ҳуқуқшинос аз рӯи ҷанбаҳои мухталифи проблемаи ишорашуда дар марҳилаи муосири инкишофи илми ҳуқуқи байналмилалӣ, истифодаи усули сохторӣ-низомнокӣ ҳангоми таҳқиқоти таносуби ҳуқуқи ҷиноятии байналмилалӣ ва миллӣ имкон медиҳад, ки як қатор пешниҳодҳо доир ба мукамалгардонии қонунгузори ҷиноятӣ ва ҳалли баъзе масъалаҳои назариявӣ коркарду манзур карда шаванд. Таҳқиқоти рисолаи диссертационии мазкур имкон медиҳад, ки хулосаҳо ва тавсияҳои зерин ба ҳимоя пешниҳод карда шаванд:

I. **Принсипҳо ва меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ** дар низоми қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон мавқеи махсусро соҳиб буда, мақоми ҳуқуқии онҳо дар Конститутсия ва Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ” муқаррар шудааст. Дар ин ҳолат, зарур доништа мешавад, ки мақоми ҳуқуқии принсипҳо ва

меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ инчунин, дар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи шартномаҳои байналмилалии Ҷумҳурии Тоҷикистон” мустаҳкам карда шаванд. Меъёрҳо ва принсипҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар низоми ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистон мавқеи калидӣ ва ҳосаро соҳиб буда, дар ҳамоҳангӣ бо меъёрҳои дохилидавлатӣ ба сифати омили пуриқтидори суботи ҳаёти ҷамъиятӣ хизмат намуда, манфиатҳои ҷомеаи ҷаҳонӣ, давлат, ҷамъият ва шаҳрвандони алоҳидаро ҳифз, мустаҳкам ва ҳимоя менамоянд.

II. Принсипҳои ҳуқуқи байналмилалӣ гоҳҳои асосии роҳбарикунандае мебошанд, ки асосан дар санадҳои ҳуқуқи байналмилалӣ инъқос ёфта, иҷрои онҳо аз тарафи давлатҳои онҳоро эътирофкарда ҳатмӣ мебошад. Принсипҳои ҳуқуқи байналмилалиро вобаста ба хусусияти онҳо ба се гуруҳ ҷудо намудан мумкин аст: 1) принсипҳои асосии ҳуқуқи байналмилалӣ – принсипи эътироми ҳуқуқ ва озодиҳои инсон; принсипи баробарҳуқуқии халқҳо ва ҳуқуқи халқҳо ба муайян кардани ояндаи худ; принсипи ҳамзистии осоишта ва баробарии соҳибхитӣҳои давлатҳо ва принсипи ба ин алоқаманди истифода набурдани қувва ё таҳдиди қувва дар муносибатҳои байналмилалӣ; принсипи дахлнопазирии сарҳадҳои давлатӣ ва тамомияти марзии давлатҳо; иҷрои софдилонаи уҳдадорихои байналмилалӣ; принсипи ҳамкориҳои давлатҳо; 2) принсипҳои умумии ҳуқуқи байналмилалӣ – ҳамаи одамон дар назди қонун баробаранд; манъи шикашча; ҳеҷ кас таҳти ҳабс ё дастгиркунии худсарона қарор дода намешавад; маҳдуд ё манъ кардани ҳукми қатл; ҳукми қатл нисбати шахсони аз 18 сола поён ва занони ҳомила бароварда намешавад ва ғ.; 3) принсипҳои махсуси (соҳавии) ҳуқуқи ҷиноятии байналмилалӣ – ҷиноят ҷой надорад, агар дар қонун ба он ишора нашуда бошад (*Nullum crimen sine lege*); ҷазо ҷой надорад, агар дар қонун ба он ишора нашуда бошад (*Nulla poena sine lege*); қувваи бозгашт надоштани амали қонун; ҷавобгарии фардии шахсоне, ки ҷинояти байналмилалӣ содир кардаанд; принсипи татбиқ

накардани мухлатҳои мурур нисбати ҷиноятҳои байналмилалӣ; принсипи гуноҳ ва ғ.

III. Меъёри ҳуқуқи байналмилалӣ қоидаи рафторе мебошанд, ки аз тарафи субъектони ҳуқуқи байналмилалӣ (давлатҳо ва дигар субъектҳо) ҳамчун қоидаҳои аз лиҳози ҳуқуқӣ хатмӣ дар доираи санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ ва дигар сарчашмаҳои ҳуқуқии байналмилалӣ эътироф гардидаанд. Меъёри ҳуқуқи байналмилалӣ хусусияти диспозитивӣ ва императивӣ дорад. Меъёрҳои диспозитивии ҳуқуқи байналмилалӣ хусусияти иҷрои ихтиёрӣ дошта, бештар дар санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ хусусияти эълomiaвӣ дошта мустаҳкам гардидаанд. Меъёрҳои императивии ҳуқуқи байналмилалӣ хусусияти иҷрои хатмӣ дошта, бештар дар конвенсия, паймон ва оинномаҳои судҳои ҷиноятӣ байналмилалӣ инъикос ёфтаанд.

IV. Принсипҳо ва меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар сурате ба сифати сарчашмаи ҳуқуқи ҷиноятӣ байналмилалӣ баромад карда метавонанд, ки агар дар санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ мустаҳкам шуда бошанд ва ҷиноят будани қордорро муқаррар, тағйир ё бартараф намояд ё ин ки ба таври дигар масъалаҳои ҳуқуқӣ-моддӣ ҷавобгариӣ ҷиноятиро танзим кунанд. Зимнан, чунин муқаррароти ҳуқуқи байналмилалӣ бояд хусусияти на тавсиявӣ, балки хатмӣ дошта бошад.

V. Ҳуқуқи байналмилалӣ низоми принсипҳои асосӣ, умумӣ ва соҳавиро фаро мегирад, ки таъсири онҳо бевосита дар принсипҳои қонунгузориӣ ҷиноятӣ Тоҷикистон мушоҳида мегардад. Алалхусус, таъсири принсипҳои соҳавии ҳуқуқи байналмилалӣ ба муқарроти Кодекси ҷиноятӣ ҚТ қайд намудан мумкин аст: *nullum crimen sine lege* (ҷиноят ҷой надорад, агар дар қонун ба он ишора нашуда бошад) – м. 4 ҚҶ ҚТ (принсипи қонуният); *nullum poena sine lege* (ҷазо ҷой надорад, агар дар қонун ба он ишора нашуда бошад) – м. 4 ҚҶ ҚТ (принсипи қонуният); *non bis in idem* (ду маротиба ҷазо додан барои як ҷиноят манъ аст) – м. 8 ҚҶ ҚТ (принсипи адолат); *ratione temporis* (қувваи бозгашт

надоштани амали қонун, ба истиснои ҳолатҳое, ки ҳолати шахси гунаҳгорро беҳтар месозад) – м. 13 КҚ ҚТ (Қувваи бозгашти Қонуни ҷиноятӣ); ҷавобгарии фардӣ – м.м. 7 ва 22 КҚ ҚТ (Принсипи ҷавобгарии фардӣ ва гунаҳгорӣ; Шартҳои умумии ҷавобгарии ҷиноятӣ); принсипи гуноҳ - м. 7 КҚ ҚТ (Принсипи ҷавобгарии фардӣ ва гунаҳгорӣ); принсипи татбиқ накардани муҳлатҳои мурур нисбати ҷиноятҳо ба муқобили сулҳ ва амнияти инсоният – м. 75 КҚ ҚТ; принсипи номумкин будани истинод ба мансаби ишғолкарда ва иҷрои фармон ё амр – м. 45 КҚ ҚТ.

VI. Низоми қисмҳои умумӣ ва махсуси Кодекси ҷиноятӣ ҚТ дар маҷмуъ, номгӯйи арзишҳоеро инъикос менамоянд, ки дар шакли принсипҳо ва меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ ба вуҷуд омадаанд ва дар хусуси қабул гардидани принсипҳои умумии ҳуқуқи байналмилалӣ ба сифати сарчашмаҳои дорои хусусияти ҳам умумӣ ва ҳам соҳавӣ шаҳодат медиҳад. Принсипҳо ва меъёрҳои умумиёштирофшудаи ҳуқуқи байналмилалӣ дар низоми қонунгузорию Ҷумҳурии Тоҷикистон нақши бузург ва муҳимро иҷро мекунанд. Қонунгузор дар давраи ҳуқуқэҷодкунӣ принсипҳо ва меъёрҳои умумиёштирофшудаи ҳуқуқи байналмилалиро ба сифати сарчашмаҳои мафкуравии рушди ҳуқуқи дохилидавлатӣ истифода мекунанд.

VII. Аксарияти меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар муқаррароти КҚ ҚТ, ки принсипи амали қонуни ҷиноятиро дар фазо муқаррар менамоянд, татбиқ шудаанд. Дар Кодекси ҷиноятӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон принсипи ҳудудӣ, воқеӣ, умумӣ ва принсипи шахрвандӣ мустаҳкам гардидаанд. Принсипҳои амали қонун дар фазо – ин асоси ибтидоии низоми ҳуқуқи ҷиноятӣ ба ҳисоб рафта, ҳаҷми юрисдиксияи (салоҳияти) ҳуқуқи ҷиноятӣ давлати моро, ки дар ҳудуди Тоҷикистон ва берун аз он амалӣ карда мешавад, муайян мекунанд. Меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ, ки масуният аз юрисдиксияи давлати буди бошро муқаррар менамоянд, хусусияти ҳуқуқи ҷиноятӣ надоранд ва бинобар

ин, зарурати дар ҳукуқи ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон татбиқ кардани онҳо ҷой надорад. Ин меъёрҳои ҳукуқи байналмилалӣ худичрошаванда мебошанд. Барои татбиқи бевоситаи онҳо истиноди дар қ. 4 м. 14 ҚҶ ҚТ овардашуда кифоя мебошад. Амалисозии маҷбурии юрисдиксияи ҳукуқи ҷиноятӣ аз тарафи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳудуди давлати хориҷӣ дар асоси принсипи амали воқеии қонуни ҷиноятӣ дар фазо, воқеан ҳам даҳолат ба қорҳои дохилии ин давлат мебошад. Вале, дар робита ба он ки принсипи амали воқеӣ содир намудани ягон амали маҷбуриро берун аз ҳудуди Тоҷикистон нисбати шахсоне, ки ҷиноят содир кардаанд, бо мақсади ғайриқонунӣ аз соҳаи юрисдиксияи давлати хориҷӣ гирифтани онҳо дар назар надорад, пас, инро мо вайронкунии соҳибхитиёрии чунин давлат гуфта наметавонем.

VIII. Меъёрҳои байналмилалии худичрошаванда, ки сифатҳои танзимкунии бо меъёрҳои ҳукуқи миллӣ мувофиқ доранд, дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯзи ба қувваи амал даромадан барои давлати мо, дар шакли иҷро, истифода ва риоя бевосита амалӣ карда мешаванд. Амалисозии чунин меъёрҳо дар шаклҳои зикршуда тавассути ҳукуқи дохилидавлатӣ таъмин карда мешавад.

IX. Бо мақсади такмили қонунгузорию Ҷумҳурии Тоҷикистон дар самти татбиқи муқаррароти санадҳои ҳукуқии байналмилалӣ чунин пешниҳодҳо карда мешавад:

1. Ҷиҳати аз байн бурдани духурағӣ ва гуногунфаҳмӣ дар татбиқи санадҳои меъёрии ҳукуқӣ пешниҳод карда мешавад, ки ҷумлаи дуёми қ. 3 м. 10 Конституцияи ҚТ дар таҳрири зерин ифода карда шавад:

«Маъкеи санадҳои ҳукуқии байналмилалии эътирофшуда дар низоми санадҳои меъёрии ҳукуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо қонун муқаррар карда мешавад».

Инчунин, бо мақсади таъмин намудани мутобиқати дохилиқонунӣ пешниҳод карда мешавад, ки ҷумлаи дуёми қ.1 м. 10 Қонуни ҚТ «Дар бораи санадҳои меъёрии ҳукуқӣ» дар таҳрири зерин ифода карда шавад:

«Мухолифати байни санадҳои меъёрии ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ эътирофшуда аз рӯи қувваи ҳуқуқии онҳо, ки моддаи 9 Қонуни мазкур пешбинӣ намудааст, ҳал карда мешавад».

2. Бо мақсади аз байн бурдани гуногунфаҳмӣ дар фаҳмиши муқаррароти қ. 3 м. 10 Конститутсияи ҚТ ва қ. 2 м. 1 Кодекси ҷиноятӣ ҚТ, пешниҳод карда мешавад, ки қ. 2 м. 1 Кодекси ҷиноятӣ ҚТ дар таҳрири зерин ифода карда шавад:

«2) Ҳамин Кодекс ба Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ эътирофкардаи Тоҷикистон, аз ҷумла, принципу меъёрҳои умумиэътирофшудаи ҳуқуқи байналмилалӣ асос меёбад».

3. Бо назардошти қонунгузори ҷиноятӣ кишварҳои хориҷӣ пешниҳод карда мешавад, ки дар қ. 1 м. 2 КҶ ҚТ вазифаҳои зерин пешбинӣ карда шаванд: «ҳифзи тамомияти арзӣ, ҳуқуқҳои шахсони ҳуқуқӣ, манфиатҳои ҷамъиятӣ ва давлатӣ».

4. Бо назардошти муқаррароти м.м. 4 ва 23 Эълومияи умумии ҳуқуқи башар ва м. 8 Паймони байналхалқӣ доир ба ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ ва сиёсӣ пешниҳод карда мешавад, ки ба КҶ ҚТ моддаи 9¹ бо мазмуни зерин илова карда шавад:

«9¹. Принципи манъи ғуломӣ

1) Ҳеҷ кас набояд дар ғуломӣ ё дар ҳолати маҷбурӣ нигоҳ дошта шуда, ба меҳнати маҷбурӣ ё ҳатмӣ ҷалб карда шавад.

2) Номгӯии корхое, ки меҳнати маҷбурӣ ё ҳатмӣ доништа намешавад, тибқи санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ эътирофнамудаи Тоҷикистон муқаррар карда мешаванд».

5. Бо мақсади мушаххас намудан ва ба муқаррароти қ. 2 м. 11 Эълумияи умумии ҳуқуқи башар соли 1948, қ. 1 м. 15 Паймони байналхалқӣ доир ба ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ ва сиёсӣ соли 1966 мутобик

кардан пешниҳод карда мешавад, ки қ. 1 м. 15 КҶ ҚТ дар таҳрири зерин ифода карда шавад:

«1) Шаҳрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон, инчунин шахси бешаҳрванди доимо дар он истиқоматкунанда барои ҷинояти дар ҳудуди давлати хориҷӣ содиркардааш мутобиқи ҳамин Кодекс хангоми ҷой доштани ҳамаи шартҳои зерин ба ҷавобгарии ҷиноятӣ кашида мешавад:

а) кирдори содиркардаи ӯ дар давлате, ки дар ҳудуди он ин кирдорро содир кардааст, ҷиноят эътироф карда шавад;

б) кирдори содиркардаи ӯ тибқи ҳамин Кодекс ҷиноят эътироф шуда бошад;

в) агар ӯ барои ин ҷиноят дар давлати хориҷӣ маҳкум нашуда бошад;

г) агар муҳлати ба ҷавобгарии ҷиноятӣ кишидани ӯ тибқи ҳукуқи давлати хориҷӣ нагузашта бошад».

6. Қисми 3 моддаи 15 КҶ ҚТ дар таҳрири зерин ифода карда шавад:

«3) Агар ҷинояти содирнамудаи шаҳрванди хориҷӣ ё шахси бешаҳрвандии дар Ҷумҳурии Тоҷикистон доимо истиқоматнакунанда ба муқобили ҳокимияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон равона шуда бошад, пас сарфи назар аз маҳкум гардидани ӯ дар давлати хориҷӣ, мутобиқи ҳамин Кодекс ба ҷавобгарии ҷиноятӣ кашида мешавад.»;

7. Ба м. 15 КҶ ҚТ қисмҳои 5) ва 6) бо мазмуни зерин илова карда шуда, қисми 5) қисми 7) ҳисобида шавад:

«5) Агар ҷинояти дар хориҷи кишвар содирнамудаи шаҳрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон ё шаҳрванди хориҷӣ ва ё шахси бешаҳрвандии дар Ҷумҳурии Тоҷикистон доимо истиқоматнакунанда ба муқобили ҳокимияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон равона шуда бошад, пас сарфи назар аз маҳкум гардидани ӯ дар давлати хориҷӣ, мутобиқи ҳамин Кодекс ба ҷавобгарии ҷиноятӣ кашида мешавад. Хангоми таъини ҷазо нисбати шахсони мазкур, суд бо назардошти чораҳои хусусияти ҳукукии

чиноятӣи нисбати онҳо дар давлати хориҷӣ татбиқшуда, метавонад ҷазои онҳоро сабук ё онҳоро аз адои ҷазо озод намояд.

б) Хизматчиёни ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки барои иҷрои вазифаҳои муайян дар ҳудуди давлатҳои хориҷӣ қарор доранд, барои ҷиноятҳои дар ҳудуди давлатҳои хориҷӣ содирнамуда, мутобиқи ҳамин Кодекс ба ҷавобгарии ҷиноятӣ кашида мешаванд, агар дар санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ, ки Тоҷикистон онҳоро эътироф кардааст, тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад».

8. Ба м. 15 ҚЧ ҚТ меъёри алоҳида ворид карда шуда, дар он тамоми моддаҳои ҚЧ ҚТ, ки нисбати ҷиноятҳои пешбининамудаи онҳо қонуни ҷиноятӣ новобаста аз шахрвандии субъекти ҷиноят ва ҷойи содиршавии ҷиноят амал мекунад, нишон дода шаванд.

9. Пешниҳод карда мешавад, ки м. 22 ҚЧ ҚТ таҷдиди назар карда шуда, дар он ҷавобгарии ҷиноятӣ шахсони то синни 18 сола барои ҷиноятҳо ба муқобили сулҳ ва амнияти инсонияти инсоният истисно карда шавад. Зеро шахсони синни аз 18 сола поён ҳавфнокии ҷамъиятии қирдори худро ба таври дахлдор пурра ва ҳаматарафа дарк карда наметавонанд.

10. Бо мақсади дар Қонуни ҷиноятӣ ҚТ татбиқ намудани моддаи 32 Статути Римии СҚБ пешниҳод карда мешавад, ки ба ҚЧ ҚТ моддаи 31¹ бо мазмуни зерин илова карда шавад:

«Моддаи 31¹. Саҳви воқеи ва саҳви ҳуқуқӣ

1) Саҳви воқеи асоси аз ҷавобгарии ҷиноятӣ озод кардан мебошад, агар он гуноҳи шахсро дар содир кардани қирдори ҷиноятӣ истисно намояд.

2) Саҳви ҳуқуқӣ, яъне дар робита ба ҷиноят будан ё набудани қирдори муайян ҷавобгарии ҷиноятиро истисно намекунад. Аммо, иштибоҳ дар ҳуқуқ ҳангоми дар ҳаракатҳои шахс мавҷуд набудани гуноҳ ё ин ки бо тартиби пешбининамудаи моддаи 45 ҳамин Кодекс ҷавобгарии ҷиноятиро истисно менамояд».

11. Бо мақсади татбиқ гардидани меъёри қ. 2 м. 33 статуту римӣ оид ба иҷрои фармон хангоми содир кардани ҷиноят пешниҳод карда мешавад, ки ба м. 45 ҚҚ ҚТ қисми 4 бо мазмуни зерин илова карда шавад:

«4) Барои мақсадҳои ҳамин модда фармон ва амрҳо оид ба содир кардани ҷинояти генотсид ва ҷиноятҳо ба муқобили инсоният баръало ғайриқонунӣ мебошанд».

12. Бо дар назардошти таҷрибаи кишварҳои хориҷӣ ва принсипи инсондустии дар моддаҳои 3 ва 5 Эълومияи умумии ҳуқуқи башар ва моддаи 7 Паймони байналмилалӣ доир ба ҳуқуқҳои шахрвандӣ ва сиёсӣ пешбинишуда, муҳлати ҷазои маҳрум сохтан аз озодӣ, ки дар қисми 2 моддаи 58 Кодекси ҷиноятӣ аз 6 моҳ то 25 сол пешбинӣ шудааст, он аз 25 соли маҳрум сохтан аз озодӣ ба 15 соли маҳрум сохтан аз озодӣ паст карда шавад.

Хулосаҳо ва нуқтаҳои илмӣ, ки дар диссертатсия пешкаш гардидаанд, бо истифода аз ақидаҳо ва мафҳумҳои пазируфташудаи илмӣ исбот карда шудаанд. Натиҷаҳои илмии таҳқиқоти диссертатсионӣ аз сатҳи навгонии таҳқиқоти диссертатсионӣ дарак медиҳанд. Таҳқиқоти диссертатсионӣ кори илмии анҷомёфта буда, дар он вазифаҳои гузошташуда пурра ҳалли худро ёфтаанд.

Диссертатсия ба ихтисоси 12.00.08 – Ҳуқуқи ҷиноятӣ ва криминология; ҳуқуқи иҷрои ҷазои ҷиноятӣ мувофиқ аст.

Оид ба муҳтавои диссертатсия мақолаҳои илмӣ, аз ҷумла, 11 мақола дар нашрияҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва 5 мақола дар нашрияҳои ватанӣ бо забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ интишор гардидааст:

I. Мақолаҳои илмие, ки дар маҷалаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷоп шудаанд:

[1–М]. Камолов Х.С. Татбиқи меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар меъёрҳои қисми умумии ҳуқуқи ҷиноятӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба амали қонуни ҷиноятӣ дар макон [Матн] / Х.С. Камолов // Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (Маҷалаи Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон). Силсилаи илмҳои гуманитарӣ – Душанбе, – 2022. №9 – С. 261-267; ISSN 2413-5151.

[2–М]. Камолов Х.С. Таносуби ҳуқуқи ҷиноятӣи байналмилалӣ ва миллӣ [Матн] / Х.С. Камолов // Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (Маҷалаи Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон). Силсилаи илмҳои гуманитарӣ – Душанбе, – 2022. №7 – С. 259-266; ISSN 2413-5151.

[3–М]. Камолов Х.С. Мафҳум ва моҳияти юрисдиксия дар низомии ҳуқуқи ҷиноятӣи байналмилалӣ [Матн] / Х.С. Камолов // Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (Маҷалаи Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон). Силсилаи илмҳои гуманитарӣ – Душанбе, – 2023. №2 – С. 245-249; ISSN 2413-5151.

[4–М]. Камолов Х.С. Сафарзода А.И. Мавқеъ ва аҳамияти принципи ҷавобгарии фардӣ дар низомии принципҳои ҳуқуқи ҷиноятӣи байналмилалӣ [Матн] / Х.С. Камолов, А.И. Сафарзода // Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон Маҷаллаи «Академии Ҳуқуқ», – Душанбе, 2022 №4 (44)– С. 181-184; ISSN 2305-0535.

[5–М]. Камолов Х.С. Татбиқи меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар принципҳои қонунгузори ҷиноятӣи Тоҷикистон [Матн] / Х.С. Камолов// Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон Маҷаллаи «Академии Ҳуқуқ», – Душанбе, 2022 - №4 (44), – С. 206-213; ISSN 2305-0535.

[6–М]. Камолов Х.С. Институти масуниятҳои ҳуқуқӣ-байналмилалӣ: Масъалаҳои назариявӣ ва амалӣ вобаста ба амали қонуни ҷиноятӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар макон [Матн] / Х.С. Камолов // Маҷмӯаи «Давлатшиносӣ ва ҳуқуқи инсон». (27), – Душанбе, 2022 - №3 – С. 281-293; ISSN 2414 9217

[7–M]. Камолов Х.С. Мавқеи принципи қонуният дар низоми принципҳои ҳуқуқи ҷиноятӣ байналмилалӣ [Матн] / Х.С. Камолов // Маҷмуаи «Давлатшиносӣ ва ҳуқуқи инсон»,– (28), Душанбе, 2022 №4 – С. 218-225; ISSN 2414 9217.

[8–M]. Камолов Х.С. Мавқеи меъёрҳо ва принципҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар низоми ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Х.С. Камолов // Маҷаллаи илмӣ-таҳлилии «Қонунгузорӣ». (47) – Душанбе, 2022 №3 – С. 142-150; ISSN 2410-2903.

[9–M]. Камолов Х.С. Татбиқи меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар вазифа ва принципҳои қонунгузорию ҷиноятӣ [Матн] / Х.С. Камолов // Идоракунии давлатӣ. – Душанбе, – 2022 – №4/1 (58). – С. 333 – 344; ISSN 2664-0651.

[10–M]. Камолов Х.С. Татбиқи меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар вазифаҳои қонунгузорию ҷиноятӣ вобаста ба танзими ҳуқуқи институти истирод [Матн] / Х.С. Камолов // Идоракунии давлатӣ. – Душанбе, – 2022 – №4/2 (59).- С. 264 – 272; ISSN 2664-0651.

[11–M]. Kamolov Kh.S, Safarzoda A.I. General provisions on the concept of implementation [Text] Kh.S. Kamolov, A.I. Safarzoda // Scientific analytical journal of «Legislation» – Dushanbe, – 2023 – №3 (51). - P. 202 – 208; ISSN 2410-2903.

II. Мақолаҳои илмие, ки дар дигар нашрияҳои илмӣ чоп шудаанд:

[12–M]. Камолов Х.С. Мавқеъ ва аҳамияти татбиқи меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ вобаста ба ҳимояи ҳуқуқи инсон дар меъёрҳои қисми умумии кодекси ҷиноятӣ ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Х.С. Камолов, // Маводи конференсияи байналмилалӣ илмӣ-назариявӣ дар мавзӯи: «Ҳуқуқи инсон: дирӯз ва имрӯз», – Душанбе, 2022. – С. 284-294.

[13–M]. Камолов Х.С. Татбиқи меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар вазифаҳои қонунгузорию ҷиноятӣ Тоҷикистон [Матн] / Х.С. Камолов //

Маводи конференсияи байналмилалии илмӣ-амалиявӣ дар мавзуи «Чтенис Ломоносов 13» бахшида ба 115 солагии академик Бобочон Гафуров (28-29 апрели 2023). Қисми 2. Илмҳои гуманитарӣ (ҳуқуқ, иқтисодиёт). - Душанбе, 2023 С. 87-94.

[14–М]. Конференсияи байналмилалии илмию амалӣ дар мавзуи «Национальная правовая система Республики Таджикистан и стран СНГ: Анализ тенденций и перспектив развития», маъруза дар мавзуи «Ҷавобгарии фардӣ – принсипи ҳуқуқи ҷиноятии байналмилалӣ» (Душанбе, 28 октябри соли 2022).

[15–М]. Камолов Х.С. Таҳлили мафҳум ва намудҳои алоҳидаи ҷиноятҳои байналмилалӣ [Матн] / Х.С. Камолов // Маводи конференсияи ҷумҳуриявии илмию назариявии ҳайати устодону кормандон ва донишҷӯёни ДМТ бахшида ба «75 солагии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон», «115 солагии академик Бобочон гафуров», «Соли 2023 – Соли забони русӣ» ва «Соли 2025 – Соли байналмилалии ҳифзи пирахҳо». Душанбе – 2023.

[16–М]. Камолов Х.С. Ҳуқуқи ҷиноятии байналмилалӣ ва ҳамбастагии он бо низоми ҳуқуқи миллии [Матн] / Х.С. Камолов // Фаъолияти ҳуқуқэҷодкунӣ. – 2022. №2 - С. 196-204.

Ҷамаи мақолаҳои муаллиф оид ба муҳтавои диссертатсия навишта шуда, таҳлили онҳо дар қисми хулосавии диссертатсия сабт гардидаанд.

ҚАРОР ҚАРДА ШУД:

1. Диссертатсия таҳқиқоти мантиқан анҷомёфта буда, ягонагии дохилӣ дорад ва аз тарафи муаллиф мустақилона навишта шуда, дорои натиҷаҳо ва нуқтаҳои нави илмии барои Ҷумҳурияи Тоҷикистон пешниҳодшаванда мебошад, ки дар он саҳми шахсии муаллифи диссертатсия ба назар мерасад. Рисолаи мазкур ба талаботи манзурнамудаи банди 31, 33-35, 37-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии

Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, тахти №267 тасдиқ гардидааст, мутобиқ мебошад.

2. Диссертатсияи Камолов Хуршедулло Субҳонқулович «Татбиқи меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар қисми умумии қонунгузори ҷиноятии Тоҷикистон» ба ҳимоя барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси: 12.00.08 – Ҳуқуқи ҷиноятӣ ва криминология; ҳуқуқи иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ тавсия карда шавад.

Хулоса дар ҷаласаи кафедраи ҳуқуқи ҷиноятӣ ва муқовимат бо коррупсияи факултети ҳуқуқшиносии ДМТ қабул карда шудааст. Дар ҷаласаи кафедра иштирок доштанд: 18 нафар. Натиҷаи овоздиҳӣ: «тарafdор» – 18, «зид» – 0, «бетараф» – 0, протоколи №1 аз 30 августи соли 2023.

Раиси ҷаласа:

Мудири кафедраи ҳуқуқи ҷиноятӣ
ва муқовимат бо коррупсияи факултети
ҳуқуқшиносии ДМТ, н.и.х, дотсент

Раҳмонзода М.Ҷ.

Котиби ҷаласа:

н.и.х, дотсенти кафедраи ҳуқуқи ҷиноятӣ
ва муқовимат бо коррупсияи факултети
ҳуқуқшиносии ДМТ

Холиқзода Ш.Л.

Имзои Раҳмонзода М.Ҷ. ва
Холиқзода Ш.Л.-ро тасдиқ мекунам:

Сардори РК ва КМ ДМТ
« 01 » 09 2023 с.

Тавқиев Э.Ш.